

Εισαγωγικά Στοιχεία: Η νομική προσωπικότητα στην ελληνική έννομη τάξη

Στη νομική πρακτική και θεωρία η υπόσταση και λειτουργία εντός της έννομης τάξης εντός ενός πλέγματος δικαιωμάτων και υποχρεώσεων διαθέτει ως σταθερή βάση τη διάκριση των υποκειμένων των εν λόγω δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε φυσικό και νομικό πρόσωπο, στον άνθρωπο δηλαδή και στις ενώσεις που συμπτύσσει, ή στα σύνολα περιουσίας¹. Κατά τον αστικό κώδικα (61ΑΚ²) τόσο οι ενώσεις προσώπων όσο και τα σύνολα περιουσίας, για να αποκτήσουν νομική προσωπικότητα, είναι απαραίτητο να εξυπηρετούν ή να επιδιώκουν «ορισμένο»³ σκοπό⁴.

Τα νομικά πρόσωπα, λοιπόν, απαρτίζονται είτε από φυσικά πρόσωπα είτε από σύνολα περιουσίας, συνιστώντας κατ' αυτόν τον τρόπο οντότητες που υφίστανται εντός ενός πλασματικού πλαισίου, νοούνται δε αποκομμένα από τα μέλη τους διά της βασικής αρχής της αυτοτέλειάς τους, αρχή που σκιαγραφεί το πλέγμα της οικονομικής τους αυθυπαρξίας. Τα νομικά πρόσωπα δηλαδή διαθέτουν ξεχωριστή περιουσία από τα μέλη τους, δίχως αυτό να σημαίνει τη μη ύπαρξη περιπτώσεων άρσης της αυτοτέλειας – ιδιαίτερη περίπτωση εξαίρεσης από αυτή την αρχή είναι η παραβίαση της καλής πίστης και των χρηστών ηθών,

¹ Ο Αστικός Κώδικας διαθέτει αντίστοιχα αυτοτελή κεφάλαια, για τα φυσικά πρόσωπα (34ΑΚ – 60ΑΚ) και για τα νομικά (61ΑΚ – 126ΑΚ). Η χρήση του όρου φυσικό πρόσωπο δε συνεπάγεται και εκ φύσεως κτήση της ικανότητας δικαίου, καθώς η έννοια αυτή είναι αμιγώς νομική και αποδίδεται από το εκάστοτε εθνικό δίκαιο τόσο στα φυσικά όσο και στα νομικά πρόσωπα, βλ. ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΡΟΥΣΣΟΣ (επιμέλεια), «*Δίκαιο Νομικών Προσώπων*», Αθήνα 2010, σ.2-3.

² Το εν λόγω άρθρο συμπεριλαμβάνει στο εννοιολογικό του περιεχόμενο όλα τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, βλ. ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΝΤ. ΒΑΘΡΑΚΟΚΟΙΛΗΣ, «*Ερμηνεία, Νομολογία Αστικού Κώδικα*», Αθήνα 2001, σ.331.

³ Η έννοια του ορισμένου – η οποία εντοπίζεται και στο νομοθέτημα για τις θρησκευτικές κοινότητες στην Ελλάδα, ήτοι το νόμο 4301/2014, έχει δε αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού, – λαμβάνει συγκεκριμένο περιεχόμενο στα άρθρα που βρίσκονται ενσωματωμένα στο κεφάλαιο του ΑΚ για τα νομικά πρόσωπα: στο άρθρο 80ΑΚ αναφέρεται ότι ο σκοπός του σωματείου αποτυπώνεται στο καταστατικό του, ενώ σε περίπτωση μεταβολής του σκοπού είναι αναγκαία η συναίνεση του συνόλου των μελών (100ΑΚ), προβλέπεται δε και η περίπτωση της ματαίωσης ή της εκπλήρωσης του σκοπού στους λόγους διάλυσης ενός σωματείου (105ΑΚ). Στο 110ΑΚ αναφέρεται ότι ο σκοπός του ιδρύματος περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια στην ιδρυτική του πράξη, ενώ το 120ΑΚ προβλέπει την περίπτωση της τυχόν μεταβολής του σκοπού του (τέλος στο 118ΑΚ προβλέπονται η εκπλήρωση ή η ματαίωση του σκοπού ως λόγοι διάλυσης του ιδρύματος). Για την επιτροπή εράνων ο σκοπός καθορίζεται ρητώς στα άρθρα 122ΑΚ και 123ΑΚ ερμηνευμένα συνδυαστικώς, βλ. αναλυτικότερα ΡΟΥΣΣΟΣ, «*Δίκαιο*», ο.π., σ.4-5.

⁴ 61ΑΚ: «Ένωση προσώπων για την επιδίωξη ορισμένου σκοπού, καθώς επίσης σύνολο περιουσίας που έχει ταχθεί στην εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού, μπορούν να αποκτήσουν προσωπικότητα (νομικό πρόσωπο), αν τηρηθούν οι όροι που αναγράφει ο νόμος».

όταν προκύπτει ακριβώς από το διαχωρισμό του νομικού προσώπου από τα μέλη του⁵ -, όπως έχουν διαμορφωθεί στη θεωρία και στη νομολογία⁶.

Ιστορικά η έννοια του νομικού προσώπου εδράζεται σε προγενέστερα νομικά συστήματα, με αφετηρία το ρωμαϊκό, στο οποίο δεν εντοπίζεται, βέβαια, ο όρος, αλλά η πραγμάτωση του περιεχομένου του⁷. Πιο αναλυτικά, αναγνωρίζονται από το ρωμαϊκό δίκαιο ενώσεις φυσικών προσώπων και σύνολα περιουσιών, στο Δωδεκάδελτο δε νόμο συναντάται η έννοια των σωματείων (collegia)⁸ – η διοίκηση και λειτουργία τους καθορίζονται από το καταστατικό τους-, σοβαροί περιορισμοί στη σύσταση των οποίων ενσωματώνονται στην έννομη τάξη μέσω του Συγκλητικού Δόγματος για τη βακχική λατρεία (186 π.Χ.). Πάντως, κατά την περίοδο της Ηγεμονίας σημειώνεται περιορισμός στη σωματειακή δράση πλην των επαγγελματικών ενώσεων, των ενώσεων με σκοπό τη συνεστίαση ή την ταφή και των θρησκευτικών σωματείων⁹.

⁵ ΒΛ.ΑΠ 309/2009, ΝΟΜΟΣ: «{...}η αρχή αυτή κάμπτεται κατ' εξαίρεση, όταν ο διαχωρισμός αυτός δεν είναι ανεκτός από το δίκαιο, είτε ευθέως με βάση σχετική διάταξη νόμου είτε κατά την καλή πίστη (ΑΚ 281, 288, 200). Έτσι, καταφάσκει η άρση της αυτοτέλει του νομικού προσώπου, οσάκις τα μέλη αυτού, καταχρώμενα του εταιρικού τύπου που επέλεξαν, ενεργούν προς καταστράτηγηση του νόμου ή την πρόκληση δολίως ζημίας σε τρίτους ή την αποφυγή των υποχρεώσεών τους {...}».

⁶ ΒΛ.ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΟΥΜΑΣ, «*Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου – Συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 61-77ΑΚ και 104-106ΕισΑΚ*», Αθήνα 2009, σ.1-8.

⁷ Συναντάται στις πηγές ο όρος universitas, που απαντά σε όλους του τύπους συσσωματώσεων, ωστόσο ο όρος αυτός φαίνεται ότι στερείται πρακτικής αξίας, βλ.ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΚΟΦΑΣ, «*Ιστορία και Εισηγήσεις του Ρωμαϊκού Δικαίου II*», Αθήνα – Κομοτηνή 1989, σ.71. Ο όρος νομικό πρόσωπο δεν απαντά ούτε στη βυζαντινή περίοδο, το περιεχόμενο του, ωστόσο, όπως νοείται σήμερα υπάρχει στη βυζαντινή έννομη τάξη, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις κτητορικές μονές, που διέθεταν περιουσία οι ίδιες, βλ.ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Νομική θεώρηση των μοναστηριακών τυπικών*», Αθήνα 2003, σ.165επ. με έμφαση στη σ.166υποσ.7, και ειδικότερα ΣΠΥΡΟΣ Ν. ΤΡΩΙΑΝΟΣ, «*Εισηγήσεις Βυζαντινού Δικαίου*», Αθήνα 2014, σ.53-55, ο οποίος αναφέρει την αντίληψη των νομικών προσώπων κατά το ρωμαϊκό δίκαιο ως ενός ενιαίου συνόλου φυσικών προσώπων που επιδεχόταν μεταβολές ανάλογα με τις επικρατούσε συνθήκες. Περιγράφει, επίσης, το καθεστώς των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων που γνώρισαν ακμή επί Ιουστινιανού και εξυπηρετούσαν φιλανθρωπικούς σκοπούς.

⁸ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η χρήση του όρου στη νομική θεμελίωση των διωγμών των Χριστιανών κατά τους τρεις πρώτους αιώνες. Χαρακτηριστικά, ο όρος αυτός εντοπίζεται στο διάταγμα του Σεπτίμιου Σεβήρου το 202μ.Χ. που αφορούσε την απαγόρευση του προσηλυτισμού και της προσέλευσης στην Ιουδαϊκή και τη Χριστιανική θρησκεία, και το οποίο εφαρμόζονταν σε συνδυασμό με το διάταγμα περί απαγόρευσης συμμετοχής στα collegia illicita (απαγορευμένα σωματεία). Το διάταγμα του 202μ.Χ. ενδεχομένως να ήταν επηρεασμένο από τη συλλογή των αποφάσεων των Ρωμαίων Επάρχων από το νομομαθή Ουλπιανό, ΒΛ.ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, «*Η Ρωμαϊκή πολιτεία και ο Χριστιανισμός μέχρι των μέσων του γ' αιώνα*», Θεολογία τόμος Β/1924, τεύχος 2, σ.105-108, όπου αναφέρεται ότι οι καταγγελίες που σχετίζονταν με όσους εμπλέκονταν σε παράνομα σωματεία, επιβαλλόταν να εξετάζονται στη Ρώμη από τον Έπαρχο. Επιπροσθέτως, κατά την ίδια περίοδο εντοπίζεται ο όρος εταιρεία στα διατάγματα των διωγμών. Πιο αναλυτικά, επί Τραϊανού (Marcus Ulpius Traianus 98-117), αυτοκράτορας του οποίου η επιθυμία ήταν η αποκατάσταση της αρχαίας ρωμαϊκής θρησκείας και των προγονικών ηθών, διενεργήθηκε διωγμός στη Βιθυνία θεμελιωμένος σε νόμο περί παράνομων εταιρειών (hetaerias). Με αυτή την αφορμή υπήρξε σωζόμενη μέχρι σήμερα αλληλογραφία μεταξύ του Πλινίου Σεκούνδου (Gaius Plinius Caecilius Secundus), ανθυπάτου της Βιθυνίας και προστατευομένου του Τραϊανού, με τον τελευταίο, η οποία επέχει θέση νομοθετήματος, βλ. ΒΛΑΣΙΟΣ ΦΕΙΔΑΣ, «*Εκκλησιαστική Ιστορία Α'*», Αθήνα 2002, σ.121 επ..

⁹ ΒΛ. ΓΚΟΦΑΣ, «*Ιστορία και Εισηγήσεις*», ο.π., σ.71-75.

Οι βιβλιογραφικές αναφορές αποδίδουν τον όρο «νομικό πρόσωπο» στον Heise κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα (juristische Person), αργότερα δε εντοπίζεται διαφοροποιημένος στα κείμενα των δικαστηριακών αποφάσεων του γαλλικού κράτους, ενώ στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος εισάγεται το πρώτον από τους Μάρκο Ρενιέρη και Γεώργιο Ράλλη το 1837¹⁰.

Οι υποδιαιρέσεις των νομικών προσώπων είναι πολυποίκιλες, με επιμέρους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, συγκεντρωμένες, ωστόσο, στη θεμελιώδη διάκρισή τους σε ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου¹¹. Εκ του Συντάγματος αποδίδεται ρητά νομική προσωπικότητα δημοσίου δικαίου στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και μόνο¹², ενώ ο καθορισμός της απόδοσης νομικής προσωπικότητας στις λοιπές ενώσεις προσώπων ή περιουσίας αποτελεί αρμοδιότητα του κοινού νομοθέτη. Ας σημειωθεί, πάντως, ότι στην περίπτωση της Εκκλησίας της Ελλάδος, που αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, είναι ουκ ολίγες φορές διάχυτη η εντύπωση πως η εν λόγω μορφή νομικής προσωπικότητας έχει αποδοθεί εκ του Συντάγματος, ωστόσο σε κανένα άρθρο του τελευταίου δεν υπάρχει τέτοια ρύθμιση.

Αναλυτικότερα, ο Αστικός Κώδικας προβλέπει τρία νομικά πρόσωπα, συγκροτημένα ως ενώσεις προσώπων και με δομή σωματειακή: το σωματείο, την επιτροπή εράνων και την αστική εταιρεία με νομική προσωπικότητα¹³. Η διάκριση σε σωματειακού και ιδρυματικού χαρακτήρα απαντά κατά βάση στη διαφορετική συνταγματική προστασία των προσώπων αυτών, καθώς οι ενώσεις προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα διαθέτουν ως συνταγματικό έρεισμα

¹⁰ Βλ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΟΥΣΗΣ, «*Νομικά Πρόσωπα – Θεωρητική και πρακτική ανάπτυξις κατά τον αστικό κώδικα και λοιπή νομοθεσία*», Αθήνα 1946, σ.1-3, όπου αναφέρει εν συντομία και τις θεωρίες περί της φύσεως των νομικών προσώπων: θεωρία περί πλάσματος (η επικρατούσα στην ελληνική έννομη τάξη), θεωρία των καρπυμένων και της συλλογικής ιδιοκτησίας, θεωρία του λειτουργήματος, θεωρία του σκοπού της περιουσίας, θεωρία της νομικής προσωπικότητας τεχνικής πραγματικότητας, θεωρία αντικειμενικής πραγματικότητας ή οργανική θεωρία, θεωρία του θεσμού του ιδρύματος.

¹¹ Το θέμα της εν λόγω διάκρισης τέθηκε και στις συζητήσεις στη Βουλή κατά την επεξεργασία του νομοσχεδίου για το νομικό καθεστώς των θρησκευτικών κοινοτήτων. Βλ. πρακτικά *Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων*, 26.9.2014 ώρα 10:00, ΠΥΡΡΟΣ ΔΗΜΑΣ: «Μέχρι σήμερα, το νομικό μας σύστημα επέμενε στη διάκριση μεταξύ νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου και νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου. Μια ενδιάμεση κατηγορία δεν υπήρχε», επίσης, *πρακτικά ο.π.* 24.9.2014 ώρα 12:30, ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΒΕΡΔΟΣ: «Στην Ελλάδα η διάκριση που υπήρξε, ανάμεσα στα νομικά πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου, επί περίπου 200 χρόνια, ήταν καθαρή και απόλυτη». Γενικά η εξέταση του διαλόγου και των εισηγήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της επεξεργασίας του νομοσχεδίου (του ν.4301/2014) από τη Διαρκή Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων καταδεικνύει μία έμμεση ένταξη των δύο νέων νομικών προσώπων που εισήχθησαν στην εθνική έννομη τάξη, σε κατηγορία νομικής προσωπικότητας διαφοροποιημένη από τις έως τώρα γνωστές και καθιερωμένες, ήτοι τις προκύπτουσες από τη διάκριση σε ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου.

¹² 16πα5Σ: «Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση».

¹³ ΑΚ 784: «Η εταιρεία του κεφαλαίου αυτού, αν επιδιώκει οικονομικό σκοπό, αποκτά νομική προσωπικότητα, εφόσον τηρηθούν οι όροι της δημοσιότητας που ο νόμος τάσσει για το σκοπό αυτό στις ομόρρυθμες εμπορικές εταιρείες. Η προσωπικότητα αυτής της αστικής εταιρείας εξακολουθεί να υπάρχει ωστόσο περατωθεί η εκκαθάριση και για τις ανάγκες της εκκαθάρισης».

το 12Σ, οι κερδοσκοπικού χαρακτήρα ενώσεις το άρθρο 5πα1Σ, ενώ τα πρόσωπα ιδρυματικής συγκρότησης τα άρθρα 5πα1Σ και 17Σ, ο έλεγχος δε που ασκείται από το κράτος στα τελευταία εκτείνεται και στη σκοπιμότητα και όχι μόνο στη νομιμότητα, όπως συμβαίνει στα νομικά πρόσωπα σωματειακής συγκρότησης¹⁴.

Η διάκριση των νομικών προσώπων σε δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου¹⁵ δεν πραγματοποιείται εκ του νόμου, προκύπτει όμως από τη νομική πρακτική¹⁶, η αυστηρή κατηγοριοποίηση δε ενός προσώπου στον έναν ή στον άλλο τομέα της εν λόγω διάκρισης συχνά καθίσταται δυσχερής, είναι ωστόσο σημαντική, διότι εξ αυτής προσδιορίζεται το εφαρμοστέο δίκαιο ανά περίπτωση¹⁷. Στο μεταίχμιο της ως άνω διάκρισης εδράζεται μία ιδιόμορφη κατηγορία νομικών προσώπων, ήτοι των νομικών προσώπων μεικτού χαρακτήρα, που πάντως εντάσσονται στην έννοια του δημόσιου τομέα¹⁸. Τα νομικά πρόσωπα αυτά λειτουργούν άλλοτε ως ιδιώτες και άλλοτε ως φορείς δημόσιας εξουσίας¹⁹.

¹⁴ Βλ.ενδεικτικά ΡΟΥΣΣΟΣ, «Δίκαιο», ο.π., σ.6-7, όπου εντοπίζεται αναλογία της διάκρισης σε νομικά πρόσωπα σωματειακής και ιδρυματικής μορφής με τη διάκριση των εταιρειών του εμπορικού δικαίου σε προσωπικές και κεφαλαιουχικές.

¹⁵ χρησιμοποιούνται και οι όροι δημόσια νομικά πρόσωπα (στα οποία εντάσσονται και τα νομικά πρόσωπα μεικτής φύσης) και ιδιωτικά νομικά πρόσωπα, βλ.ΡΟΥΣΣΟΣ, «Δίκαιο», ο.π., σ.8-9, ένας γενικός ορισμός για τα δημόσια νομικά πρόσωπα διατυπώνεται σε ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΓΕΡΟΝΤΑΣ, ΣΩΤΗΡΗΣ ΛΥΤΡΑΣ, ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΛΥΚΕΡΙΑ ΣΙΟΥΤΗ, ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΦΛΟΓΑΙΤΗΣ, «Διοικητικό Δίκαιο», Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2000, σ.103: «Δημόσια νομικά πρόσωπα είναι τα νομικά πρόσωπα εκείνα που η περιουσία τους έχει δημόσιο χαρακτήρα και διαθέτουν προνομίες δημόσιας εξουσίας», ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ Π. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», Αθήνα – Κομοτηνή 1996, σ.363 για τα δημόσια νομικά πρόσωπα που διέπονται από το διοικητικό δίκαιο.

¹⁶ Βλ. για παράδειγμα ΑΠ 1511/1992, ΝΟΜΟΣ, στην οποία κρίθηκε ότι ο Ενιαίος Δημοσιογραφικός Οργανισμός Επικουρικής ασφάλισης και περιθάλψεως (ΕΔΟΕΑΠ) αποτελεί ΝΠΙΔ, παρά την πρόβλεψη περί υποχρεωτικής ασφάλισης σε αυτόν, αφού «εκτός από τη γενική εποπτεία του Κράτους που ασκείται επ' αυτού, δεν υπόκειται στον άμεσο έλεγχο της πολιτείας, ούτε τελεί σε ιδιαίτερη εξάρτηση από αυτήν». Συνεπώς, οι διαφορές που προκύπτουν από τη δράση του οργανισμού αυτού υπάγονται στα πολιτικά δικαστήρια (αντίθετα, αν ήταν ΝΠΙΔ, θα γινόταν λόγος για διοικητικές διαφορές εντασσόμενες στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων). Το Δικαστήριο, στην εν λόγω απόφαση προβαίνει σε προσδιορισμό των εννοιών των ΝΠΙΔ και ΝΠΔΔ, πριν αποφανθεί περί της υπό εξέταση περίπτωσης: «Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΙΔ) είναι εκείνα που έχουν ως αποστολή την εκπλήρωση πολιτειακών σκοπών ή υποστηρίζουν τέτοιους σκοπούς, γι' αυτό και δημιουργούνται είτε με νομοθετική πράξη της πολιτείας είτε χωρίς αυτή, αλλά η πολιτεία, ενδιαφερομένη για την προαγωγή και εξέλιξή τους προς εξυπηρέτηση κοινωνικών αναγκών, υποβάλλει αυτά σε αυστηρότερο οργανισμό και συνεχή έλεγχο και μεγαλύτερη εξάρτηση από την ίδια. Επομένως, δεν είναι ΝΠΔΔ εκείνα που κατά πρώτο λόγο αποβλέπουν στην προστασία των μελών του ή εκείνων που ωφελούνται από τη λειτουργία τους».

¹⁷ Ο Τσούμας παραθέτει μακροσκελή κατάλογο νομικών προσώπων που ανήκουν είτε στη μία είτε στην άλλη κατηγορία είτε συνιστούν ειδικές περιπτώσεις (όπως τα πολιτικά κόμματα), βλ.ΤΣΟΥΜΑΣ, «Νομικά Πρόσωπα», ο.π., σ.12-24, επίσης για κατάλογο νομικών προσώπων που έχουν κριθεί εκ της νομολογίας νηδδ βλ.ΤΟΥΣΗΣ, «Νομικά», ο.π., σ.6επ. κυρίως υποσ.14, Βλ. επίσης ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ – ΜΙΧΑΗΛ Π. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ, «Αστικός Κώδιξ – Τόμος Πρώτος: Γενικαί Αρχαί», Αθήνα 1978, σ.125-126.

¹⁸ Για το «δημόσιο τομέα» βλ.κυρίως ν.1256/1982 (ΦΕΚ 65/Α/31.5.1982), άρθρο 1πα6, όπως έχει τροποποιηθεί από το νόμο 1892/1990 (ΦΕΚ 101/Α/31.7.1990) άρθρο 51.

¹⁹ Παράδειγμα νομικού προσώπου μεικτού χαρακτήρα συνιστά η Τράπεζα της Ελλάδος, βλ.ΟΛΣΤΕ 3013/2014, ΝΟΜΟΣ, όπου αναφέρεται ότι οι πράξεις που εκδίδονται από τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, ή από εξουσιοδοτημένα εκ μέρους του όργανα, κατά την

Μία διαφορετική διάκριση αφορούσα τα δημόσια νομικά πρόσωπα είναι σε ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ και ΔΝΠ. Τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου είναι φορείς του σημαντικότερου τμήματος άσκησης της δημόσιας εξουσίας (π.χ. ΟΤΑ, ΑΕΙ) και το δημόσιο δίκαιο έχει καταλυτική εφαρμογή στη λειτουργία τους (λόγου χάρη η κατά κανόνα εφαρμογή του Κώδικα Δημοσίων Υπαλλήλων), χωρίς να συνεπάγεται απόλυτη εφαρμογή, αφού δύνανται να συνάπτουν και συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου. Στην κατηγορία των ΝΠΙΔ των δημόσιων νομικών προσώπων εντάσσονται οι δημόσιες επιχειρήσεις (π.χ. η ΕΡΤ ΑΕ παρόλο που είναι ανώνυμη εταιρεία), οι δημόσιες εταιρείες (π.χ. ΕΥΔΑΠ, ΟΣΕ) και τα δημόσια νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (σε αυτή την κατηγορία ανήκουν όσα νομικά πρόσωπα αδυνατούν να ενταχθούν στις προηγούμενες δύο κατηγορίες). Τα διφυή νομικά πρόσωπα λειτουργούν κυρίως ως ιδιωτικού δικαίου, διέπονται όμως ως προς ορισμένες σχέσεις ή δραστηριότητές τους από καθεστώς δημοσίου δικαίου (π.χ. η ΔΕΗ)²⁰.

Συχνά χρησιμοποιείται ο όρος «εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα»²¹, για να αποδώσει μια ιδιαίτερη κατηγορία δημόσιων νομικών προσώπων και συγκεκριμένα ως μία ιδιάζουσα κατηγορία διφυών νομικών προσώπων²². Ο όρος αυτός δεν έχει έρεισμα σε κάποιο κανονιστικό κείμενο, απλώς έχει καθιερωθεί από τη θεωρία και τη νομολογία²³, αποδίδεται δε στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου της ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας. Ο χαρακτηρισμός τους ως ιδιάζουσα κατηγορία δημόσιων νομικών προσώπων προκύπτει από τη μη άσκηση εκ μέρους τους δημόσιας εξουσίας κατά γενικό κανόνα²⁴.

άσκηση των αρμοδιοτήτων του για την εποπτεία επί των πιστωτικών ιδρυμάτων και τον έλεγχο της πίστεως, συνιστούν εκτελεστές πράξεις, ενώ ο ίδιος λειτουργεί ως διοικητικό όργανο. Επίσης, βλ.ΑΠ 1950/2008, ΝΟΜΟΣ, όπου η Τράπεζα της Ελλάδος χαρακτηρίζεται ως ΝΠΙΔ υπό τη μορφή της ανώνυμης εταιρείας, που, όμως, λειτουργεί ως προς ορισμένες εκ του νόμου ανατεθειμένες αρμοδιότητες ως δημοσίου δικαίου. Αναλυτικότερα για τη φύση της ΤτΕ βλ.ΟΛΣτΕ 2080/1987, ΝΟΜΟΣ. Νομικά πρόσωπα μικτού χαρακτήρα αποτελούν και ορισμένα πρόσωπα που ιδρύονται από το κράτος ή τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης με τη μορφή του ΝΠΙΔ, ο σκοπός του δε ενδύεται με κοινωφελή χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να τους προσδίδει χαρακτήρα δημοσίου δικαίου, βλ.ΤΣΟΥΜΑΣ, «*Νομικά Πρόσωπα*», ο.π., σ.12, επίσης, ΑΠ 406/2000, ΝΟΜΟΣ, για σχέση ιδιωτικού δικαίου που διέπει την εν λόγω σχέση μεταξύ ΟΣΕ και εργαζομένων του, καθώς επεκτείνονται στον τελευταίο μόνο τα προνόμια του δημοσίου και όχι οι υποχρεώσεις. · γι' αυτό και η έννοια των «προνομίων δημόσιας εξουσίας» δεν είναι η βάση για το χαρακτηρισμό ενός νομικού προσώπου ως δημοσίου δικαίου, αφού ανταποκρίνεται στα δημόσια νομικά πρόσωπα εν συνόλω (αποτελεί βοηθητικό παράγοντα στην επίτευξη των σκοπών των εν λόγω νομικών προσώπων), βλ.ΓΕΡΟΝΤΑΣ κ.λ., «*Διοικητικό*», ο.π., σ.105-106.

²⁰ Βλ.ΓΕΡΟΝΤΑΣ κ.λ., «*Διοικητικό*», ο.π., σ.113-122

²¹ Βλ.και ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «*Εγχειρίδιο*», ο.π., σ.372-374, ο οποίος θεωρεί ότι τα εν λόγω πρόσωπα δεν εντάσσονται στο πεδίο της Δημόσιας Διοίκησης.

²² Βλ.ΓΕΡΟΝΤΑΣ κ.λ., «*Διοικητικό*», ο.π., σ.122-123, όπου στην 123: «δεν έχουμε να κάνουμε εδώ με δημόσια νομικά πρόσωπα που δρουν άλλοτε ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και άλλοτε ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, αλλά ως νομικά πρόσωπα που δρουν άλλοτε στο θρησκευτικό πεδίο και άλλοτε στο πεδίο, όπου εκδηλώνεται η λειτουργία της πολιτικής εξουσίας».

²³ Βλ.ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΟΛΥΖΩΙΔΗΣ, γνωμοδότηση «*Περί του καθεστώτος Ορθόδοξου ιδιωτικού ναού ως εκτός συναλλαγής*», Αρμ. 9/1999, σ.1310.

²⁴ ΣτΕ 502/2011, ΝΟΜΟΣ: «{...}η ιδιάζουσα φύση και ο χαρακτήρας των μονών ως ιδιαίτερης φύσεως νομικών προσώπων. Πράγματι, κατά την γνώμη αυτή, οι ιερές μονές χαρακτηρίζονται

Τέλος, κατηγορία νομικών προσώπων αποτελούν και τα διεθνή νομικά πρόσωπα, όπως είναι η Αγία Έδρα. Η έννοια που απασχολεί στην κατηγορία αυτή των νομικών προσώπων είναι αυτή της διεθνούς νομικής προσωπικότητας²⁵. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, του οποίου η διεθνής νομική προσωπικότητα έχει αμφισβητηθεί μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης²⁶. Ιστορικά, πάντως, η εξέταση ζητημάτων διεθνούς νομικής προσωπικότητας έχει έρεισμα στη σύγχρονη εποχή (19^{ος} αιώνας και έπειτα), ενώ αρχικά δε νοούνταν διαφορετικό υποκείμενο διεθνούς δικαίου από το κράτος²⁷. Αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχουν θεωρητικές διατυπώσεις περί αυτοτελούς υπαγωγής στα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου στην περίπτωση της ανθρωπότητας εν συνόλω και των αρχηγών των Εκκλησιών²⁸.

μεν ρητώς από το νόμο ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου κατά τις νομικές τους σχέσεις (άρθρο 1 παρ. 4 του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος και, ειδικώς για την καθ' ης η αίτηση ακυρώσεως Ιερά Μονή{...}, άρθρο 1β' του Εσωτερικού Κανονισμού), δεν συνιστούν, όμως, φορείς ασκήσεως της δημόσιας εξουσίας», βλ.ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «*Ασκεί «εποπτεία» το Κράτος επί της Εκκλησίας;*», Εκκλησία Νοέμβριος 2012, σελ.649επ · βλ.ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, «*Καύση των νεκρών. Νομική θεώρηση ενός ταλαιπωρημένου Δικαιώματος*», Νομοκανονικά 2/2015, σελ.105επ, όπου αναφέρεται ότι το δικαίωμα αποτεφρώσεως δε δύναται βάσει του 13&1Σ να προβληθεί ως αξίωση ενός ιδιώτη προς την Εκκλησία, παρόλο που η τελευταία είναι νπδδ, διότι δεν εντάσσεται στους φορείς ενάσκησης δημόσιας εξουσίας, βλ.και Γενική Γραμματεία Θρησκευμάτων 17.11.2016, αρ.πρωτ.: 195863/Θ1, «*Περί επικοινωνίας των υπηρεσιών του ΥΠΠΕΘ με την Εκκλησία της Ελλάδος, την Εκκλησία της Κρήτης, τις Ιερές Μητροπόλεις Δωδεκανήσου, τις Ισραηλιτικές Κοινότητες και τις Μουφτείες Θράκης*», όπου αναφέρεται ότι τα εν λόγω νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δεν αποτελούν κρατικά νομικά πρόσωπα, ούτε βρίσκονται στη σφαίρα της δημόσιας διοίκησης, είναι απαραίτητο δε η μορφή νομικής προσωπικότητας, την οποία διαθέτουν, να μην οδηγεί «σε λανθασμένα συμπεράσματα για τη σχέση των εν λόγω νομικών προσώπων με το κράτος, τις υποχρεώσεις που ενδεχομένως αυτά τα εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα έχουν έναντι της πολιτείας και πολύ περισσότερο, δε θα πρέπει να οδηγεί σε εξομοίωσή τους με τα λοιπά εποπτευόμενα νομικά πρόσωπα».

²⁵ Βλ.ΤΟΥΣΗΣ, «*Νομικά*», ο.π., σ.12.

²⁶ Βλ.ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ, «*Ιδιαίτερα Εκκλησιαστικά Καθεστώτα στην ελληνική επικράτεια*», Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2012, σ.29-30, όπου υποστηρίζεται ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο είναι «*de facto* θεσμός οικουμενικής εμβέλειας».

²⁷ Βλ.ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ, «*Διεθνές Δίκαιο Τεύχος Πρώτο*», Αθήνα – Κομοτηνή 2004, σ.49.

²⁸ Βλ.ΒΑΛΑΚΟΥ - ΘΕΟΔΩΡΟΥΔΗ ΜΑΛΑΜΑΤΗ, «*Το νομικό περίγραμμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα πλαίσια της Διεθνούς Κοινότητας*», Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2001, σ.308-314.